

PRZECIWIĄĆ SIĘ (102) *vb impf*

się (69), się (33).

e oraz a jasne (w tym w a 1 r. błędne znakowanie).

inf przeciwiać się (11). ◇ *praes* 1 sg przeciwiąm się (20). ◇ 2 sg przeciwiąsz się (2). ◇ 3 sg przeciwią się (25). ◇ 1 *pl* przeciwiamy się (1). ◇ 2 *pl* przeciwiacie się (1). ◇ 3 *pl* przeciwiają się (11). ◇ *praet* 1 sg *m* -m się przeciwiiał (1). ◇ 3 sg *m* przeciwiiał się (5). *n* przeciwiiało się (1). ◇ 3 *pl m pers* przeciwiiali się (1). ◇ *fut* 3 sg *f* będzie się przeciwiąć (1). ◇ *imp* 2 sg przeciwiąj się (2). ◇ 1 *pl* przeciwiąjmy się (1) *KochPs*, niech się przeciwiamy (1) *ArtKanc*. ◇ 2 *pl* przeciwiąjcie się (3). ◇ *con* 3 sg *m* by się przeciwiiał (2). ◇ 1 *pl m pers* byśmy się przeciwiiali (1). ◇ *part praes act* przeciwiająć się (12).

Sł stp, *Cn* notuje, *Linde* także *XVII w*.

1. Występować przeciw komuś lub czemuś, przeciwstawiać się, stawiać opór, nie zgadzać się na coś lub z kimś; *adversari*, *repugnare*, *resistere* *Mącz*, *Vulg*; *contradicere* *Vulg*; *caussari*, *detrectare*, *murmurare*, *obniti*, *obsistere*, *obstinare*, *rebellare*, *recusare*, *refragari*, *reprimere*, *restare*, *retundere*, *tergiversari* *Mącz*; *exacerbare* *PolAnt*; *contravenire*, *se opponere* *JanStat*; *certare*, *decertare* *Cn* [w tym: komu, czemu (50)] (72): On mu [Ksant przeciwnikowi] to łatwo przepuścił/ A k temu iefzcze go wczcił. Aby potym nie tak był śmiał/ Miłtrzowi fie nie przeciwiiał *BierEz* E, N, O2; Odpowiedziiał pán Iezus obrociwłfy fie ku Piotrowi: Poydzi za mną łfatanie/ a nieprzeciwiay fie mnie/ bo nierozumięś tzo bożé ieft [*Vulg Matth* 16/23]. *OpecŻyw* [57], 95v; *PatKaz III* 146v; *WróbŻołt* ee2v; *SeklKat* H2, H3v, V v, V3v [2 r.]; *RejKup* t5; mogę wżyłtki przyczyny przektoré się świat [tj. ludzie żyjący na świecie] panu i łflugám iego/ téłz i dżiś/ przeciwiia dobrze poznać. *MurzNT* 116; *Diar* 21; *LubPs* bb6v *marg*; A iefliby kthory [rzemieślnik] rołkazaniu łwych łtárłzych łye przeciwiiał/ á bárzo łpornym y nieukarányym łye okazał/ takiego Stárłzy máią Rádźie opowiedźieć *GroicPorz* f4v; *KrowObr* 40v; Koždy ktho fie Kroleł czyni/ przeciwiia fie Cełárzowi. *Leop Ioann* 19/12 [przekład tego samego tekstu *LatHar* 734], *Deut* 1/43, 1.*Petr* 5/9; *BielKron* 352v; *Caussor*, Prziczinę wynáyduyę. Przeciwiám fie/ á odmawiam. *Mącz* 42d; *Murmuro*, Szumię/ Szemrzę. Et *Metaphorice*, Przeciwiám fie/ Odwárkam/ mruczę/ łzpecę. *Mącz* 238a, 3d, 24b, 42c, 135c, 136c (20); *Chryłtus* Iezus ieft: który vmárł/ y tenze włtał od vmárłych/ ieft ná práwicy Bożéy: y ten przyczynia się zá námi. Gdy tedy wierzyłz vmárłego [tj. że umarł]/ przeciwiiałz się błędu Tureckiemu á náuce Máchometowéy *BiałKat* 88v; Bo gdy cie vyrzą niedbálczá á nıkczemniká/ nie tylko áby cie przelłthregáć álbo fie przeciwiiać życzliwie mieli/ ále iefzcze s ciebie ołtátek wyłmieią *RejŻwierc* 17v; *WujJud* 102v; *KochPs* 147; *NiemObr* 158; krąży [diabeł] (około was) iáko lew rycząc/ łzukáiąc kogoby požárł/ ktoremu fie przeciwiayćie będąc mocni w wierze [*Vulg* 1.*Petr* 5/9]. *WerGość kt* [przekład tego samego tekstu *PatKaz III*, *Leop*]; *GrabowSet* D; *LatHar* 734; *SarnStat* 707; [*ArtHom* C, Cv].

przeciwiać się czym (1): *Mącz* 248b; [Częłto [Jehowa] wyzwałał ie [lud swój]/ lecz oni przeciwiiali fie radą łwą *BudBib Ps* 105/43 (*Linde* s.v. *przeciwić się*)].

przeciwiać się w czym (2): a kościółowi Rzymskiemu wżadnyi się rzeczy nieprzeciwiiać przyrzekł. *MurzHist* C4v; *ZapKościer* 1580/13v.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z *zapowiednikiem*: temu(ć) (2); *aby nie* (2), *zaimek względny* (1)] (3): Temuć fie [żona] nie będzie przeciwiiać/ Co się tobie będzie podobáć. *BierEz* B2v; *Non*

recuso quin te eo conferas, Nie yeftem od tego/ Nieprzeciwiám fie ábyś tám nie miał yechác. *Mącz* 75c, 342a.

W przeciwstawieniach: »przeciwiác się ... łaskę dawać, sercem się [ku czemu] mieć, pochwalać i potwierdzać« (3): Bo fie Bog pyńnym przeciwiá/ y pokornym łáfkę fwą dáie. *SarnUzn* 7v; Wfpomożyfz nas niech się ku twey prawdzie sercem mamy/ ciáłu, diabłu, światu przeciwiámý *ArtKanc* P8v; *SarnStat* 1120.

W charakterystycznych połączeniach: przeciwiác się błędu tureckiemu, bogu, bożej sprawie, cesarzowi (2), ciáłu, Dawidowi, dekretowi, diabłu, grzechom (2), kościołowi rzymskiemu, krolowi, mistrzowi, nauce Machometowej, Panu Bogu i sługom Jego, postanowieniu świętemu, pysznym, rozkazaniu (pańskiemu, starszych) (2), sile, statutowi, Synowi Bożemu, światu, wolej, zgodzie, złemu (2), zwierzchności; przeciwiác się bogactwy, radq; przeciwiác się mężnie, najwięcej, zawsze (3), życzliwie.

Zwroty: »gwałtem się przeciwiác« (1): [*Pies mówi do pasterza*] Co będziefz miał zá część z tego/ Iż mię zgubiłfz ługę fwego: A lepiej by wilká zabił/ Boć więcej fzkody poczynił: Y gwałtem ci się przeciwiá/ A o twoię przyiaźń niedba. *BierEz* R4.

»nic się nie przeciwiác« = *nullo contravenire JanStat* (2): Trębácź wołał/ com wam wdziáłał/ Iamci fie nic nie przeciwiáł: Animci fie ia z wámi bił/ Iednom drugim trwoę trąbił. *BierEz* K2; *SarnStat* 1120.

W przen (2) : Stłum [Boże]/ co fye rękóm twym przeciwiáią. A mnie rácz/ iáko źrzenice/ brónić. *KochPs* 21; Y Wnet po tákowym wywołániu/ gdzieby práwem zwyciężony dóbr fwych ftráconych bronil/ przeciwiáiąc fie Rámieniu Królewfskiemu: tedy [...] wżýftká Szláchtá źemie/ y powiátu onéy źemie/ [...] rufzy fie z przypráwą woienną przeciwko onému niepoślufznému *SarnStat* 833.

Przen (2) : Siekierá gdy dąb zwáliłá/ Z niegoź kliny vczyniłá: Aby fie mógł lepiej fzczepác/ Siekierze fie nie przeciwiáć *BierEz* L4.

[przeciwiác się przeciw czemu: BrentTrepCat 140 cf Szereg.]

Zwrot: »jeden drugiemu się przeciwiác« (1): Abowiem ná początku/ gdy pan Bog Człowieká ftworzył/ wilkości ty [tj. kolerę, melankolię itp.] dziwná miárą wnim był rozgodził/ iż fye ieden żywiól drugim nieprzeciwiáł *SienLek* 1v.

[Szereg: »przeciwiác się a obarzac«: Do Rzymianow w 7. Capit. thak Paweł piŕze. Widzę drugi zakon w moich członkach/ ktory fie przeciwiá a obarza przeciw zakonowi vmysłu mego [*Rom* 7/23] *BrentTrepCat* 140.]

a. Leczyć lub zapobiegać dolegliwościom lub zagrożeniom zdrowia (6) : to dwoie ziół [laktuka z boragiem] przeciwiáiąfie [!] melancolijey *FalZioł* I 123d; vmarły płod w żywocie wypadza [wódka jałowcowa] y żywy przed czałem/ iadom fie przeciwiá *FalZioł* II 13c; Wezmi fkorki ad [!] iabłka Citrinowego/ á onę miey w vćciech źuiącz/ á wilgotność połykaiącz/ abowiem ty fkorki Citrinatow: Serce j mozg poŕilaią/ á morowemu powietrzu fie przeciwiáią. *FalZioł* V 73, I 94a, II 23; [abowiem ty wszytki [cebula, rzodkiew, podróżnik, kapary], będąc smaku kwaśnego, jadowi powietrznemu się barzo przeciwiáją *MymerRegim* 25].

W przeciwstawieniu: »przyjmować ... przeciwiać się« (1): Ale ciała dobrej krwi á czyŝtich wilkoŝci/ y wmierney ŝprawie chowaiącez lie/ nie łatwie przymuią poruŝzenia: powietrza iadowitego/ ale mu ŝnadnie przeciwią lie *FalZioł* V 61.

W charakterystycznych połączeniach: *przeciwiać się jadowi (jadam) (3), melankolijej, powietrzu (jadowitemu, morowemu) (2); przeciwiać się barzo, ŝnadnie.*

2. *Być sprzecznym, niezgodnym z czymś; contrariari JanStat [komu, czemu] (14) :* thaŝch yeŝth [moc dwoja w Bodze] ŝpyerwą ktorą wŝytko moze bog wczynycz czemu ŝyą nyepreczyuya boŝka uŝtaua *PatKaz I* 3v, 3v; Pyerua regula ŝzwyatoŝczy yeŝt grzechom ŝyą uyarouacz bo zloŝcz uyny grzechu, preczyuya ŝyą blogoŝlauyenŝthwu ŝzwyatoŝczy *PatKaz III* 141, 139v; [Al]bowie^m vboŝtwo ieŝt ŝłuŝebnicza mądroŝci ŝkromnie żywiąc, á mało potrzebuiąc niezada chwały á bogacŝtwu lie przeciwi. *BielŻyw* 93; O mŝy tenze Luter piŝe w kŝyŝzkach/ ktore názwał *Capita fidei chriŝtiane/ Iż yeŝt nawyŝŝe á ŝtráŝliwe bałwochwálstwo/ ktore ŝye przeciwiya vprzemye przednyeŝŝemu członkowi wyary *KromRozm I* G3v; *HistRzym* 65; Bo ŝie teŝ temu błędowi przeciwią (oprocŝ zgodnego Oycow rozumienia) bárzo wiele tak ŝtárego iáko y nowego Zakonu przykłádow. *KuczbKat* 405, 90, 415; [Nád to y ŝáme ŝłowá przeciwią lie Ambroŝemu: Bo tám Apoŝtoł nie o perŝonách (iákich) boŝkich/ ále o Obrzezaniu duchownem y ciełnem mowi *BudArt* a8].*

Zwroty: »jasnie, jawnie się przeciwiać« (1:1): ále gdy baczyli [ewanjelikowie]/ że lie tey ich lichocie iáwnie Ewángelia przeciwi/ ktora od Słoncá wchodu y zachodu rozŝerzyć lie miáła: teraz lie teŝ ŝerzyć poczynaia: á wŝyŝtkie ŝekty/ choŝ ŝobie przeciwno/ w ŝwoy poczet policzaią/ áby iellie nie prawdą/ przynamniey wielkoŝciá ŝwą lie zálećili. *WujJud* 135; takowe miánowiánie [!] zámyka w ŝobie błád nieznoŝny/ á to z téy przyczyny/ iż práwie iáŝnie przeciwi lie roŝkazaniu Boŝkiému [quod directe contrariatur praecepto divino JanStat 630]. *SarnStat* 580.

»przeciwiać się (sam) sobie« [szyk zmienny] (2): Kryŝtuŝowá to y Apoŝtołŝka náuká/ ktora nigdy nie błádzi/ [...] wczy iednego y ŝámego prawdziwego Bogá Oycá Páná náŝzego Ieŝuŝá Kryŝtuŝá wŝędy iáŝnie/ nie przeciwiá ŝię ŝobie *GrzegRóżn* K, I2v.

3. *Współzawodniczyć, konkurować; aemulatus agere, provocare Cn [komu, czemu] (3) :* A Poéta ŝlucháców próznych [lege: prózny] gra zá płótem/ Przeciwiá ŝye ŝwiérczom/ ktoré nád łákami/ Ciepłé láto witaia głoŝnemi pieŝniámi. *KochMuza* 25.

Zwroty: »przeciwiać się jeden drugiemu« [w tym: czym (1)] [szyk zmienny] (2): Kálmária miáŝto wielkie/ port y ŝkład kupiecki ŝlawny/ ma zamek ktory ná kŝtałt zamku Medyolánŝkiego wyŝtáwion/ ieden przeciwi lie drugiemu. *BielKron* 293; thymi czáŝy ŝthany wŝyŝthkie ciágnęły lie nád ŝtan ŝwoy bardzo náwętały przeciwiá ŝię iedni drugim/ ŝtroymy páchołki/ pićim/ iedzenim *MycPrz* II C3; [*BielKron* 1597 774 (Linde)].

[»przeciwiać się we wszystkim«: nic innego nie czynili męŝczyŝni [po wojnie trzynastoletniej] iedno wloŝy ŝobie tráŝili á czofáli/ ktore długo noŝili/ przeciwiá ŝię we wŝyŝtkim práwie białymgłowom *BielKron* 1597 443 (Linde).]

4. *Zaprzeczać [w tym: czemu (10)] (13) :* *BierEz* M2; Szwyáty Thomaŝ {doctor} kthory acz narozmaytych myeŝczach yey [Maryi] poczáczyu preczyuyal {ŝz} a wŝzako tho za ŝyą odualal *PatKaz I* 12, 12v; *BierRozm* 16; drudzy nie tak ze zloŝci/ iako zniewiádomoŝci práwdy/ práwdzie ŝię

przeciwią MurzNT 31, 61; Iełzche łtárzy y nowi mnodzy dowodzą Bogá łftności z onego mieyfćá/ Ia iełtem ktory iełtem/ á drudzy przeciwiąią fię temu mowiąc/ iełli to słowo łum ábo iełtem czyni iednę łftność/ tedy tho słowo łumus ábo iełtełmy/ czyni mnogie łftności. GrzegRóżn I2v, H4; Mącz 330c.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): Pyąthy vuyod byłmy ufzły pomłty/ bo ktory fyą temu przeczyuya [[dla]] {yłz panna czyłzche począta} [...] krom pomłty ołobney nyebyua PatKaz I 15.

W połączeniu przytoczenia ze zdaniem dopełnieniowym [zawsze z zapowiednikiem: tak; iż] (2): Iułch o kozdey łzwyłtołzczy mouycz chcą począwłzy o krłczye yłz okrczona [Maryja] czemu fyą nyktorzy tak przeczyuyayą yłz mądry człouyek nycz darmo czynycz nyema PatKaz III 135v, 136.

W przeciwstawieniu: »wierzyć ... przeciwiąć się« (1): bo to yełth rzecz barzo pannye [Maryi] przyyemna kto yey przełz pyeruorodnego grzechu począczyu vyerzy/ czemu fyą vyele y dzyłz yełzche przeczyuya PatKaz I 13.

Synonimy: 1. obarzać się, odmawiać, opierać się, oponować się, występować; a. bronić, pomagać, uśmierzać; 4. negować, przeczyć, przeć, przeć się.

Formacje współrdzenne cf PRZECIWIĆ SIĘ.

Cf PRZECIWIĄJĄCY SIĘ, PRZECIWIANIE, PRZECIWIANIE SIĘ